

Tolkskolan 50 år

Jan Erik Walter

Femtio år kan förvisso uppfattas både som lång tid och kort. För en militär inrättning, som alltid riskerar att utsättas för omorganisation, flyttning, sammanslagning eller nedläggning, är detta emellertid inte någon föraktfullt kort tid. Tolkskolan har strängt taget överlevt alla propåer av nämnt slag och genom att anpassa sig efter nya realiteter kommer Tolkskolan förhoppningsvis att bestå även framgent.

Beaktar man vidare att just de senaste femtio åren inneburit omvälvningar inte bara säkerhetspolitiskt utan också genomgripande förändringar av det svenska skolsystemet och universitets- och högskoleutbildningen och att tekniska framsteg inneburit nya möjligheter till inläring, inser man, att det finns skäl att blicka tillbaka.

En av Tolkskolans grundpelare, språkutbildningen, och då mer konkret utbildningen i ryska, har genom åren blivit föremål för många utomståendes nyfikenhet. Beror det i allmänhet så goda resultatet på någon speciell pedagogik eller finns det andra bidragande faktorer?

När Tolkskolan startade sin verksamhet hösten 1957 hade det svenska utbildningssystemet och betygsättningssystemet varit ganska statiskt under i stort sett ett sekels tid, efter de stora skolreformerna under mitten av 1800-talet. Visserligen började man fundera över ett nytt system för ungdomsskolan (enhetsskolan el. som det sedermera kom att kallas grundskolan) men allt detta var fortfarande bara på diskussions- eller provstadiet.

Det var därför naturligt, att Tolkskolans språkpedagogik kom att förankras i och inspireras av det rådande svenska utbildningssystemet, kort uttryckt den då traditionella ”pluggskolan” med katederundervisning, hemläxor, prov och betygsättning. Viss inspiration hämtades också i Norge, som några år tidigare startat en liknande utbildning av militär språkpersonal. Det norska skolsystemet var dock på den tiden ganska likt det svenska.

Men det fanns också åtskilligt som skilde TolKS från dåtidens svenska skola – det var den militära ramen, som bl a innebar frihet från överordnade civila skolmyndigheters klåfingrighet och en möjlighet att så att säga ”ordervägen” ytterligare intensifiera pluggandet (t ex fyra lektionstimmar i ryska per dag), väsentligt öka provfrekvensen (ett prov i veckan) och avskiljande av de elever, som inte klarade av denna pers. Betygen hade också här på skolan ersatts med sifferbetyg enligt militära principer, vilket innebar att antalet betyg var fler (10) och vi hade – och har väl fortfarande – inte mindre en fyra underkända betyg, allt för att även graden av ”okunnighet” skulle kunna dokumenteras.

Denna intensitet i utbildningen kan möjligen förklaras av den skepsis som planerna på utbildning av värnpliktiga i ryska under c:a 12 månader väckte, såväl inom dåvarande Försvarsstaben som bland ryska immigranter. Av utomordentligt stor betydelse var också det faktum, att eleverna handplockades, ett system som kom att bestå och sedermera dessutom kompletteras med tester och intervjuer. Om nu någon mot förmodan anser, att det gamla gymnasiet var något av en elitskola, var givetvis Tolkskolan detta i ännu högre grad. Men det var naturligtvis inte något självändamål. Det sågs helt enkelt som en nödvändighet för att man skulle klara av utmaningen.

Om man bortser från intensiteten i utbildningen och provfrekvensen och andra specifika för Tolkskolan bedrevs dock själva språkutbildningen på ett sätt som inte skilde sig nämnvärt från

den gymnasieutbildning som eleverna just eller nyligen genomgått. Tavla och krita förblev länge den ”teknik” som skolan begagnade sig av. Under Tolkskolans andra årt fick eleverna visserligen disponera några bandspelare (som på den tiden inte var något allmängods), men ingen visste hur man bäst skulle kunna använda dem i språkinläringssyfte, faktiskt inte språkläraren heller.

Läromedlet – en kurs framtagen vid USA:s motsvarighet till Tolks – var dock ganska speciellt och välstrukturerat, med en volym för varje månad uppdelad i fyra veckoenheter. Nackdelen var möjligen att kursen var avsedd för engelskspråkiga elever och därför inte alltid lyfte fram det som var speciellt svårt för svenska ryskstuderande.

Sammanfattningsvis kan sägas att mycket lämnades åt eleverna själva. Ändå alltså en klar framgång, detta trots att eleverna av olika skäl intet hade någon möjlighet att träffa någon yngre ryss, inte kunde fara till ett ryskspråkigt land. Den enda kontakten med det autentiska ryska fick eleverna genom konversation med några immigrantryssar, universitetets ryska lektor samt genom de visningar av ryska (el. snarare sovjetiska) filmer, som ägde rum en kväll i veckan.

Så bedrevs utbildningen í stort i ungefär tretton års tid. Då hade dock nya vindar börjat blåsa och det blev under en kortare tid viss turbulens på skolan. Man härdade dock ut med motiveringen att man visste vad man hade men inte vad man skulle få, om man ändrade något grundläggande i språkutbildningen. Det amerikanska läromedlet ersattes dock av en kurs som skolans primus motor Sigvard Lindqvist sammanställt (den för åtskilliga generationer kända ”brevkursen”), men tankar uppstod också hur man med nya hjälpmedel skulle kunna göra en fungerande utbildning ännu bättre.

Först gällde det att effektivisera och framför allt individualisera repetitionsutbildningen, där elevgrupperna bestod av personer som hade mycket spridda kunskaper i ryska – några var lärare i ryska, andra hade inte sett ett ryskt ord på flera år. Lösningen blev språklaboratoriet. Men det innebar också att material för denna teknik måste utarbetas. Det som fanns på marknaden svarade inte mot skolans krav.

Småningom utökades detta material så att även elever under grundutbildningen kunde arbeta med specialövningar. En stor del av de moment i den ryska grammatiken som är speciellt krävande täcktes med tiden upp med material och tester. Man frestas nästan säga, att eleverna överöstes av material men därmed också av arbetsuppgifter.

Det bör kanske nämnas, att språklaboratoriet på skolan användes på ett betydligt mer differentierat sätt än vad som vanligtvis var och är fallet på andra håll. Således inte bara uttals- och hörövningar utan också strukturövningar och inte minst tolkningsövningar, tolkningsprov (som medger både konsekutiv och simultan tolkning), referatövningar m.m.

Det hade också stor betydelse att praktiskt taget allt material var sammanställt speciellt med skolans och svenskspråkiga elevers krav för ögonen. Detta gällde även senare framtagna läroböcker, som kombinerade rysk grammatik och militärterminologi och som dessutom till stor del var självinstruerande, allt för att göra utbildningen så individuellt anpassad som möjligt.

Under senare år tillkom givetvis ytterligare nya tekniska lösningar. Video ersatte filmvisningarna, satellitsänd TV och internet ger eleverna helt andra möjligheter att följa vad

som sker i Ryssland, möjligheten att fara till Ryssland ligger sedan lång tid öppen, flera lärare har anställts etc.

Elevernas goda kunskaper i ryska har alltid väckt förvåning och detta trots att – eller tack vare att – skolan i många avseenden ändå trotsar vad som i dag anses vara pedagogiskt vägledande. Ett noggrant elevurval, högt ställda krav, regelbundna kunskapsprov, betyg, en hög grad av individualisering och specialskrivna läromedel har varit och är än i dag den egentliga hemligheten med ”tolkskolepedagogiken” åtminstone vad ryskutbildningen beträffar. Huruvida en sådan modell är tillämplig även på de andra språk som introducerats eller avses bli introducerade på skolan kanske vi kan få ett svar på senare under dagen.